УДК 347.6
DOI 10.33244/2617-4154.4(13).2023.80-90

І. В. Чеховська,
д-р юрид. наук, професор
e-mail: kontanta08@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-7030-2456;
Ю. А. Мороз,
канд. юрид. наук,
Державний податковий університет
e-mail: moroz.femida@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-3873-9751

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ

Стаття присвячена аналізу змісту нормативно-правової бази функціонування системи психіатричної допомоги в Україні.

Під час аналізу використовувалися теоретичні (аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації) та емпіричні (спостереження, класифікації) методи. У статті також використано методи статистичного, порівняльного аналізу, діалектичний, екстраполяції тощо.

На підставі аналізу емпіричних даних встановлено, що система надання психіатричної допомоги в Україні потребує реформування. Визначено пріоритети національної політики та планування у сфері психічного здоров'я, до яких віднесено: міжгалузеву профілактику; діджиталізацію служб психічного здоров'я та комунікативного напряму; подальшу деінституціоналізацію психіатричної допомоги; підтримку громадських структур; співпрацю мереж охорони здоров'я та соціальної допомоги, а також судово-психологічної експертизи. Запропоновано навести кваліфікаційні характеристики професій у сфері охорони психічного здоров'я у відповідність із міжнародними стандартами, зокрема психотерапевтів, психологів, соціальних працівників, сестер медичних тощо.

Обґрунтовано доцільність структурування вторинного рівня психіатричної допомоги, який має охоплювати амбулаторні та стаціонарні ланки; функціонування на місцевому рівні координаційного органу, який би з урахуванням потреб громади, наявних складнощів, планів розвитку здійснював координацію дій у напрямі забезпечення психічного здоров'я між різними інституціями.

Ключові слова: *пацієнт, психіатрична допомога, заклад охорони здоров'я, психічне здоров'я, система надання психіатричної допомоги, реабілітація, медичні гарантії, права людини у сфері охорони психічного здоров'я, соціальна допомога, відповідальність.*

© Чеховська І. В., Мороз Ю. А., 2023

Мета статті полягає у здійснені аналізу законодавства, що регламентує надання психіатричної допомоги в Україні, визначенні організаційно-правових підходів до його реформування та розробці пропозицій щодо удосконалення правового забезпечення системи надання психіатричної допомоги в Україні.

Постановка проблеми. Психіатрія як галузь медичної діяльності та система психіатричних закладів, у яких отримували лікування пацієнти із встановленими діагнозами розладу психіки, була успадкована з радянських часів. Ця система асоціювалась із порушенням прав пацієнтів, працівників таких закладів, неналежним фінансуванням, стигматизацією [1, с. 1; 2, с. 434–435]. За радянських часів у психіатричні заклади часто відправляли інакодумців, які «підривали основи радянської ідеології». За часів незалежності ці заклади почали використовувати як місце проживання для людей, які раніше були пацієнтами психіатричних закладів і які внаслідок різних обставин – частіше через зловживання опікунськими правами, залишилися без житла. Таке утримання «пацієнтів» було можливим завдяки старій «радянській» системі фінансування «за ліжко-місце». Відомі випадки перебування пацієнтів у закладах психіатрії впродовж багатьох років (28 років) [3]. Умови перебування є жахливими, оскільки психіатрія завжди була меншовартісною частиною медичної допомоги. Так, з огляду на стандартний розподіл видатків, який був у лікарнях раніше – за субвенцією, 70 % йшло на заробітну плату медичного персоналу, понад 20 % – на комунальні послуги та менш ніж 10 % на пацієнтів – харчування та ліки [4]. Крім жахливих умов перебування, мали місце і випадки катування людей у психіатричних лікарнях [3; 5]. Також переважна більшість психіатричних лікарень не має ліцензії на здійснення своєї діяльності та не укомплектована відповідними фахівцями. Так, у деяких закладах відсутні навіть психіатри у штаті. Взагалі у досліджуваній сфері спостерігається низький рівень кадрового забезпечення психологами, психотерапевтами, соціальними працівниками та іншим персоналом, який залучається до надання допомоги у галузі психічного здоров'я, недостатність системи формування та підтримки професійних компетентностей серед фахівців у сфері психічного здоров'я та інших суміжних професій. Також має місце надмірна зосередженість допомоги у сфері психічного здоров'я у спеціалізованих закладах охорони здоров'я та інтернатних закладах системи соціального захисту; низька доступність психологічної та психотерапевтичної допомоги; дефіцит служб, які б базувалися на рівні територіальних громад, реабілітаційних і соціальних послуг; відсутність систем підтриманого працевлаштування та зайнятості, підтриманого проживання; відсутність ефективної системи підтримки сімей осіб, що доглядають за особами із психічними захворюваннями, а також недостатній розвиток кризової психологічної допомоги та програм раннього втручання на рівні територіальних громад [6].

Вищенаведене потребує негайного реформування всієї системи надання психіатричної допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що впродовж останніх років питанню психічного здоров'я було присвячено ряд праць фахівців із медичної, соціальної та освітньої сфер. Водночас ці питання були предметом широких дискурсів

політиків, економістів, підприємців та широкої громадськості. Водночас проблеми психічного здоров'я досліджувалися з різних сторін. Наприклад, А. Х. Маслоу, Г. У. Олпорт, К. Р. Роджерс та інші зарубіжні вчені вивчали історію цього питання. О. М. Балакірєва, П. В. Волошин, Л. І. Дьяченко, Н. О. Марута, І. Я. Сенюта, С. Г. Стеценко, О. М. Цімборовський та інші вітчизняні науковці здійснювали аналіз стану психічного здоров'я населення, визначали основні засади функціонування та перспективи реформування системи його охорони.

До окремої групи варто віднести науковців, що безпосередньо займалися питаннями адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері охорони здоров'я, а саме: С. Б. Булецу, С. В. Книша, Б. О. Логвиненка, М. В. Менджул, Г. В. Муляр, В. М. Пашкова, Г. М. Сарибаєву, В. І. Теремецького, О. О. Терзі, О. С. Ховпуна тощо.

Обговоренню психічного здоров'я присвячено увагу на глобальному рівні світової спільноти. Про це свідчить присутність теми психічного здоров'я у Глобальних Цілях Сталого Розвитку ООН – Ціль 3.4, 3.5, 3.8. Також варто зазначити, що у програмі Світового економічного форуму в Давосі існує окремий майданчик для обговорення теми психічного здоров'я [7, с. 5].

Водночас варто відмітити, що аналіз нормативно-правової бази, що регламентує правовідносини у сфері психічного здоров'я і наукових праць вітчизняних учених, дозволяє зробити висновок про доцільність проведення дослідження правового забезпечення системи надання психіатричної допомоги, враховуючи російсько-українську війну і ту кількість осіб, що вже потребують і найближчим часом потребуватимуть професійної психіатричної допомоги на предмет готовності такої системи сприймати виклики сьогодення і майбутнього.

Виклад основного матеріалу. Особливої актуальності проблематика охорони здоров'я набула в Україні, починаючи з 2014 року, коли значно збільшився відсоток самогубств і психічних розладів як серед учасників АТО, так і серед цивільних осіб, які живуть в умовах військових дій, та ВПО, які мають певні ознаки посттравматичних стресових розладів [8].

Доводиться констатувати, що Україна вже не перший рік поспіль займає перше місце за кількістю психічних розладів у Європі. Так, серед населення Харківської області станом на 01.10.2021 зареєстровано 77 299 випадків розладів психіки і поведінки (2020 року – 119 244); також вперше в житті серед населення області зареєстровано 2 077 випадків захворювань (2020 року – 6 304) [9].

За даними Міністерства оборони України, 2014 року та першого півріччя 2015 року потребували стаціонарної психіатричної допомоги понад 3 000 військових, які брали участь в антитерористичній операції на сході України, що становить 75,8 % від загальної кількості психіатричних хворих. Утім, як показує міжнародний досвід та результати ряду досліджень, кількість учасників збройного конфлікту на сході України, які потребуватимуть кваліфікованої психологічної та психіатричної допомоги, значно більше і може досягати 98 % [10].

Враховуючи російсько-українську війну, кількість осіб, що потребуватимуть професійної психологічної та психіатричної допомоги, буде значно більшою. Так, на думку експерта штаб-квартири ВООЗ у Женеві, співголови Референтної групи із психічного здоров'я та психосоціальної підтримки Фамі Ханна, в Україні 8,5 млн людей потенційно перебувають під ризиком психічних розладів, таких як депресія, посттравматичний стрес [11]. Фахівець вважає, що мешканці звільнених населених пунктів, які перебували під російською окупацією, належать до найуразливіших верств населення.

У МОЗ України прогнозують, що через війну психологічної підтримки потребуватимуть понад 15 млн українців. Після війни щонайменше кожна п'ята людина матиме негативні наслідки для психічного здоров'я. Водночас у 20–30 % осіб, які пережили травматичні події, може розвинутися посттравматичний стресовий розлад. Через 5–7 років очікується зростання кількості осіб з наркотичною, алкогольною та іншими залежностями. Через психоемоційне напруження, спричинене війною, хвороби, притаманні для зрілого та літнього віку, будуть траплятися на 10–15 років раніше, ніж це було до війни [12]. Ще гіршим є прогноз ВООЗ, за оцінками якої, кожна четверта людина в Україні перебуває під загрозою тяжких психічних захворювань [13]. Як зазначив спеціальний радник Європейського регіонального бюро ВООЗ М. Казачкін, багато військовослужбовців, госпіталізованих із «гострою тривогою, депресією та психічними розладами» [14]. Через це вже сьогодні варто приділяти увагу як підготовці фахівців, так і організаційно-структурному реформуванню системи надання психіатричних послуг.

Перші кроки на шляху реформування вже зроблено, це – ухвалення 2000 року Закону України «Про психіатричну допомогу» [15]. В абз. 4 ст. 1 законодавцем визначено термін «психіатрична допомога», який тлумачиться як комплекс спеціальних заходів, спрямованих на обстеження стану психічного здоров'я осіб, профілактику, діагностику психічних розладів, лікування, нагляд, догляд, *медичну та психологічну реабілітацію* осіб, які страждають на психічні розлади, зокрема внаслідок вживання психоактивних речовин. Звертаємо окрему увагу на те, що законодавець виокремив серед спеціальних заходів медичну та психологічну реабілітацію осіб. Саме цей напрям реабілітації в Україні є практично нерозвиненим, і це попри те, що реабілітаційна допомога разом із медичною має надаватись пацієнтам, які страждають на психічні розлади (згідно із ч. 6 ст. 33 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я») [16].

Іншою новелою законодавця є визначення понять «заклад із надання психіатричної допомоги» і «заклад соціального захисту осіб, які страждають на психічні розлади». Таке розмежування понять є доцільним, оскільки діяльність перших пов'язана із наданням психіатричної допомоги, а другі – надаватимуть соціальні послуги особам, які страждають на психічні розлади.

Також вартий уваги абз. 7 статті 1, де законодавець значно розширює перелік закладів, які можуть надавати психіатричні допомоги, ввівши у поняття «заклад з надання психіатричної допомоги» психіатричний, наркологічний чи інший спеціалізований заклад охорони здоров'я, центр, відділення, кабінет тощо, інші заклади та установи будь-якої форми власності, діяльність яких пов'язана з наданням психіатричної допомоги.

Крім того, законодавець чітко зазначає у ч. 1 статті 10 Закону України «Про психіатричну допомогу», що «психіатрична допомога надається лікарями-психіатрами за наявності ліцензії, отриманої відповідно до законодавства», і додатково вказує на те, що медичні працівники, інші фахівці для допуску до роботи з особами, які страждають на психічні розлади, повинні пройти спеціальну підготовку та підтвердити свою кваліфікацію в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Такі зміни спрятимуть підвищенню якості надання психіатричних послуг і переорієнтації організаційної структури надання психіатричних послуг із монопрофільних лікарень на багатопрофільні медичні заклади й амбулаторне лікування. Згідно з рекомендацями ВООЗ стаціонарне лікування пацієнтів має тривати близько 30 днів. У монопрофільних лікарнях пацієнтів лікують у середньому 1,5–3 місяці.

За міжнародними стандартами, пацієнти з розладами психіки мають перебувати у стаціонарі лише за гострого перебігу хвороби. Далі продовжувати лікування амбулаторно під спостереженням лікаря-психіатра.

Наступним кроком реформування системи надання психіатричної допомоги в Україні стало запровадження з 1 квітня 2021 р. договорів між Національною службою здоров'я України (далі – НСЗУ) і медзакладами, які надають психіатричну допомогу. Такі заклади можуть лікувати пацієнта у стаціонарі, а також надавати допомогу амбулаторно, якщо стан людини дозволяє це зробити. Це означає, що зникає мотивація не виписувати пацієнта зі стаціонару без медичних показів, адже зайняте ліжко більше не оплачується.

Зокрема, НСЗУ контрактуватиме такі послуги, як: надання стаціонарної медичної допомоги дорослим і дітям; лікування осіб із психіатричними та поведінковими розладами внаслідок вживання опіоїдів; психіатрична допомога, яку надають мобільні мультидисциплінарні команди [17].

Мобільні мультидисциплінарні команди – це новий пакет медичних послуг, впровадження якого дасть змогу підвищити доступність медичної допомоги для пацієнтів. Адже після завершення гострого перебігу хвороби пацієнти матимуть можливість продовжувати лікування амбулаторно. За потреби мобільна мультидисциплінарна команда приїде до пацієнта і надасть йому допомогу вдома.

За Програмою медичних гарантій, психіатрична допомога для пацієнта й у стаціонарі, й амбулаторно є безоплатною. Щоб отримати медичну допомогу, можна звернутися до сімейного лікаря, який за необхідності направить на госпіталізацію. Також можна самостійно звернутись до лікаря-психіатра. Направлення до цього спеціаліста не потрібне. Пацієнт може самостійно звернутися і до медзакладу, який надає психіатричну допомогу. Також безоплатною буде психіатрична допомога для пацієнтів, яких доставила до медзакладу бригада швидкої медичної допомоги.

Звертаємо увагу на те, що ряд міжнародно-правових актів [18; 19; 20] проголошують, що кожна людина із психічними захворюваннями має право жити і працювати, наскільки це можливо, у громаді, а відтак наділена комплексом важливих прав: на справедливі та сприятливі умови праці, на створення сім'ї, на освіту, на участь у культурному та науковому житті суспільства тощо.

Водночас Концепцією розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року закріплено заходи із підтримки працевлаштування осіб із психічними та інтелектуальними порушеннями, їх соціальної інтеграції, здобуття ними освіти, контролюючі заходи дотримання прав людини під час надання психічної допомоги, а також механізм притягнення до відповідальності за дискримінаційні дії за ознакою психічного здоров'я [21].

Забезпечення особам із психічними розладами можливості працевлаштування є важливою інтеграційною гарантією, оскільки створюються умови перебування в колективі, навчання, розвитку, праці та пристосування в суспільстві. Зберігаючи і розвиваючи свої трудові навички, розширяючи їх обсяг, особа із психічними розладами певною мірою убезпечується від подальшої соціальної та психічної деградації.

Держава повинна гарантувати працевлаштування таким особам, у разі потреби допомогти з пошуком, отриманням, збереженням чи відновленням роботи, заохочувати роботодавців приймати на роботу осіб з інвалідністю в державному секторі, а також наймання осіб з інвалідністю в приватному секторі, використовуючи механізми стимулювання, позитивного заохочення тощо.

Так, Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» зобов'язує виділення та створення робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю, зокрема і спеціальних робочих місць, які б відповідали нормам і вимогам роботи для людей з особливостями. Варто наголосити на тому, що для підприємств, установ, організацій, зокрема підприємств, організацій громадських об'єднань осіб з інвалідністю, фізичних осіб, які використовують найману працю, установлюється норматив робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю у розмірі 4 % середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб – у кількості одного робочого місця [22]. У межах зазначеного нормативу здійснюється також працевлаштування осіб з інвалідністю внаслідок психічного розладу відповідно до Закону України № 1489-III. У разі недотримання роботодавцем цих вимог та неподання звітності законодавством передбачена відповідальність.

Також готуються відповідні корекційні програми і йде підготовка фахівців, які зможуть кваліфіковано надавати психіатричні послуги різним категоріям громадян. Наприклад, видано посібник «Охорона психічного здоров'я в умовах війни», який містить інформацію про усі види психічного здоров'я військових, включаючи травматичне ушкодження мозку, розлад посттравматичного стресу, бойовий та операційний контроль напруження, підготовка стійкості та інші запобігаючі заходи, управління болем, горе, сімейну динаміку, реабілітаційну і трудову терапію, медикаменти, запобігання самогубству, судову психіатрію, допомогу ув'язненим, наркоманію, розлади харчування, етику та роль військових психологів і священників, а також удосконалення військової політики та практики у середовищі охорони психічного здоров'я [23].

Висновки. Водночас, незважаючи на позитивні зміни у законодавстві та часткові в побудові організаційної структури системи надання психіатричної допомоги в Україні, доцільним видається також структурувати вторинний рівень психіатричної допомоги, який має охоплювати амбулаторні та стаціонарні ланки. Такий рівень, на нашу думку, повинен включати: а) консультаційні центри, у яких має надаватися психіатрична, психологічна допомога і здійснюватися реабілітаційна підтримка; б) денні стаціонари у поліклініках; в) психіатричні лікарні.

Доцільним видається функціонування на місцевому рівні координаційного органу, який би з урахуванням потреб громади, наявних складнощів, планів розвитку здійснював координацію дій у напрямі забезпечення психічного здоров'я між різними інституціями.

Також варто привести кваліфікаційні характеристики професій у сфері охорони психічного здоров'я у відповідність із міжнародними стандартами, зокрема психотерапевтів, психологів, соціальних працівників, сестер медичних тощо.

Варто також розробити та ввести програми профілактики проблем психічного здоров'я і доцільним видається забезпечення здійснення ефективного контролю за дотриманням прав людини у сфері охорони психічного здоров'я.

Визначити пріоритети національної політики та планування у сфері психічного здоров'я. На нашу думку, це: міжгалузева профілактика; діджиталізація служб психічного здоров'я та комунікативного напряму; подальша деінституціоналізація психіатричної допомоги; підтримка громадських структур; співпраця мереж охорони здоров'я та соціальної допомоги, а також судово-психологічної експертизи.

Варто збільшити фінансування та інвестиції у служби психічного здоров'я відповідно до потреб у послугах, що надаються, і їх ресурсного забезпечення з метою сприяння рівного доступу та забезпечення осіб із психічними розладами високоякісною медичною допомогою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лашкул З. В., Бібік І. Г. Аналіз нормативно-правової бази, що регламентує роботу психіатричної служби України. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2017. № 2(72). С. 4–7.

2. Чеховська І. В. Медичне право України : навч. посіб. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 480 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», Т. 63).

3. Модіна О. Медреформа в психіатрії: все, про що ви не знали / Радіо Свобода : вебсайт. 2020. 13 травня. URL : https://www.radiosvoboda.org/a/ 30609655.html

4. Стоп знищенню психіатрії! Що відбувається із психлікарнями на другій ланці? / Вокс Україна : вебсайт. 2020. 20 травня. URL : https://voxukraine.org/stop-znishhennyu-psihiatriyi-shho-vidbuvayetsya-iz-psihlikarnyami-na-drugij-lantsi/

5. «Відбуваються катування людей» – правозащитник о ситуации в областной психиатрической больнице Славянска / Донбас : вебсайт. 2019. 9 серпня. URL : https://www.radiosvoboda.org/a/30101795.html

6. Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.122017 № 1018-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text

7. Клімчук В., Сувало О. Охорона психічного здоров'я у громадах : посібник для місцевих координаційних органів MH4U. 2021. 32 с. URL : https://www.mh4u.in.ua/wp-content/uploads/2021/09/opz-v-gromadah-posibnyk-klymchuk-suvalo.pdf

8. Корольчук О. Л. Охорона психічного здоров'я в умовах ведення АТО. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 18. С. 96–102. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2016/20.pdf

9. 10 жовтня 2021 року – Всесвітній день психічного здоров'я. КНП ХОР Обласний центр громадського здоров'я. Інформаційний лист від 05.10.2021. URL : http://khocz.com.ua/10-zhovtnja-2021-roku-vsesvitnij-den-psihichnogo-zdorov-ja/

10. В Україні живе майже 1,7 мільйона людей з розладами психіки / Інформаційне агентство УНІАН : вебсайт. 2015. 17 листопада. URL : https://www.unian.ua/society/1186300-v-ukrajini-jive-mayje-17-milyona-lyudey-z-rozladami-psihiki.html

11. Понад 8,5 мільйона українців мають ризик психічних розладів внаслідок повномасштабної війни / ВООЗ : вебсайт. 2022. 9 вересня. URL : https://bykvu.com/ua/bukvy/ponad-8-5-miliona-ukraintsiv-maiut-ryzyk-psykhichnykh-rozladiv-vnaslidok-povnomasshtabnoi-viiny-vooz/

12. ПТСР та загострення хронічних хвороб: як війна вплине на здоров'я українців / Слово і Діло : вебсайт. 2022. 1 листопада. URL : https://www.slovoidilo.ua/2022/11/01/infografika/suspilstvo/ptsr-ta-zahostrennya-xronichnyx-xvorob-yak-vijna-vplyne-zdorovya-ukrayincziv

13. Кожному четвертому українцю загрожує психічний розлад – ВООЗ / Слово і Діло : вебсайт. 2023. 9 лютого. URL : https://www.slovoidilo.ua/2023/02/09/novyna/svit/kozhnomu-chetvertomu-ukrayincyu-zahrozhuye-psyxichnyj-rozlad-vooz

14. Поя А. Чверть українців можуть страждати від важких ментальних розладів через війну – ВООЗ / Українська правда : вебсайт. 2023. 10 лютого. URL : https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/10/252789/

15. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 № 1489-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text

16. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2801-12

17. У 2021 році за Програмою медичних гарантій психіатричну допомогу надаватимуть і мобільні мультидисциплінарні команди / gov.ua : вебсайт. 2020. 23 листопада. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/u-2021-roci-za-programoyu-medichnih-garantij-psihiatrichnu-dopomogu-nadavatimut-i-mobilni-multidiscipinarni-komandi

18. Загальна декларація прав людини від 10.12.2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

19. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) від 13.12.2006. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 995_g71#Text

20. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

21. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1018-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text

22. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/875-12#Text

23. Охорона психічного здоров'я в умовах війни. Життя після АТО / вебсайт. 2018. 6 лютого. URL : https://life-after-ato.com.ua/post/296

REFERENCES

1. Lashkul Z. V., Bibik I. H. Analiz normatyvno-pravovoi bazy, shcho rehlamentuie robotu psykhiatrychnoi sluzhby Ukrainy. *Visnyk sotsialnoi hihiieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy.* 2017. № 2(72). S. 4–7.

2. Chekhovska I. V. Medychne pravo Ukrainy : navch. posib. Irpin : Universytet DFS Ukrainy, 2020. 480 s. (Seriia «Na dopomohu studentu UDFSU», T. 63).

3. Modina O. Medreforma v psykhiatrii: vse, pro shcho vy ne znaly / Radio Svoboda : sait. 13.05.2020. URL : https://www.radiosvoboda.org/a/30609655.html

4. Stop znyshchenniu psykhiatrii»! Shcho vidbuvaietsia iz psykhlikarniamy na druhii lantsi? / Voks Ukraina : sait. 20.05.2020. URL : https://voxukraine.org/stop-znishhennyu-psihiatriyi-shho-vidbuvayetsya-iz-psihlikarnyami-na-drugij-lantsi/

5. «Vidbuvaiutsia katuvannia liudei» – pravozashchytnyk o sytuatsyy v oblastnoi psykhyatrycheskoi bolnytse Slavianska / Donbas : sait. 09.08.2019. URL : https://www.radiosvoboda.org/a/30101795.html

6. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku okhorony psykhichnoho zdorovia v Ukraini na period do 2030 roku : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.122017 № 1018-r. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text

7. Klimchuk V., Suvalo O. Okhorona psykhichnoho zdorovia u hromadakh : posibnyk dlia mistsevykh koordynatsiinykh orhaniv MH4U. 2021. 32 s. URL : https://www.mh4u.in.ua/wp-content/uploads/2021/09/opz-v-gromadah-posibnyk-klymchuk-suvalo.pdf

8. Korolchuk O. L. Okhorona psykhichnoho zdorovia v umovakh vedennia ATO. *Investytsii: praktyka ta dosvid.* 2016. № 18. S. 96–102. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2016/20.pdf

9. 10 zhovtnia 2021 roku – Vsesvitnii den psykhichnoho zdorov´ia. KNP KhOR Oblasnyi tsentr hromadskoho zdorovia. Informatsiinyi lyst vid 05.10.2021. URL : http://khocz.com.ua/10-zhovtnja-2021-roku-vsesvitnij-den-psihichnogo-zdorov-ja/

10. V Ukraini zhyve maizhe 1,7 miliona liudei z rozladamy psykhiky / Informatsiine ahentstvo UNIAN : sait. 17.11.2015. URL : https://www.unian.ua/society/1186300-v-ukrajini-jive-mayje-17-milyona-lyudey-z-rozladami-psihiki.html

11. Ponad 8,5 miliona ukraintsiv maiut ryzyk psykhichnykh rozladiv vnaslidok povnomasshtabnoi viiny / VOOZ : sait. 09.09.2022. URL : https://bykvu.com/ua/bukvy/ponad-8-5-miliona-ukraintsiv-maiut-ryzyk-psykhichnykh-rozladiv-vnaslidok-povnomasshtabnoi-viiny-vooz/

12. PTSR ta zahostrennia khronichnykh khvorob: yak viina vplyne na zdorovia ukraintsiv / Slovo i Dilo : sait. 01.11.2022. URL : https://www.slovoidilo.ua/2022/11/01/infografika/suspilstvo/ptsr-ta-zahostrennya-xronichnyx-xvorob-yak-vijna-vplyne-zdorovya-ukrayincziv

13. Kozhnomu chetvertomu ukraintsiu zahrozhuie psykhichnyi rozlad – VOOZ / Slovo i Dilo : sait. 09.02.2023. URL : https://www.slovoidilo.ua/2023/02/09/novyna/svit/kozhnomu-chetvertomu-ukrayincyu-zahrozhuye-psyxichnyj-rozlad-vooz

14. Poia A. Chvert ukraintsiv mozhut strazhdaty vid vazhkykh mentalnykh rozladiv cherez viinu – VOOZ / Ukrainska pravda : sait. 10.02.2023. URL : https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/10/252789/

15. Pro psykhiatrychnu dopomohu : Zakon Ukrainy vid 22.02.2000 № 1489-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text

16. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia : Zakon Ukrainy vid 19.11.1992 № 2801-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12

17. U 2021 rotsi za Prohramoiu medychnykh harantii psykhiatrychnu dopomohu nadavatymut i mobilni multydystsyplinarni komandy / gov.ua : sait. 23.11.2020. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/u-2021-roci-za-programoyu-medichnih-garantij-psihiatrichnu-dopomogu-nadavatimut-i-mobilni-multidiscipinarni-komandi

18. Zahalna deklaratsiia prav liudyny vid 10.12.2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

19. Konventsiia pro prava osib z invalidnistiu (Konventsiia pro prava invalidiv) vid 13.12.2006. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

20. Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni, sotsialni i kulturni prava vid 16.12.1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

21. Kontseptsiia rozvytku okhorony psykhichnoho zdorovia v Ukraini na period do 2030 roku : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.17 № 1018-r. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text

22. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21.03.1991 № 875-XII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text

23. Okhorona psykhichnoho zdorovia v umovakh viiny. Zhyttia pislia ATO / Sait. 06.02.2018. URL : https://life-after-ato.com.ua/post/296

I. V. Chekhovska, Yu. A. Moroz. REFORMING THE SYSTEM OF PSYCHIATRIC CARE IN UKRAINE: ORGANISATIONAL AND LEGAL APPROACHES

The article is devoted to the analysis of the content of the regulatory framework for the functioning of the mental health care system in Ukraine.

The analysis is based on theoretical (analysis, synthesis, generalisation, systematisation) and empirical (observation, classification) methods. The article also uses methods of statistical, comparative, dialectical, extrapolation, etc.

Based on the analysis of empirical data, it is established that the system of psychiatric care in Ukraine needs to be reformed. The priorities of national policy and planning in the field of mental health are identified. These include: intersectoral prevention; digitalisation of mental health services and communication; further deinstitutionalisation of mental health care; support for public structures; cooperation between health and social care networks, as well as forensic psychological examination. It is proposed to bring the qualification characteristics of professions in the field of mental health care in line with international standards, in particular psychotherapists, psychologists, social workers, nurses, etc.

The author substantiates the expediency of structuring the secondary level of mental health care, which should include outpatient and inpatient units; functioning of a coordinating body at the local level, which, taking into account the needs of the community, existing difficulties, development plans, would coordinate actions in the field of mental health care between different institutions.

Key words: *patient, mental health care, health care facility, mental health, mental health care system, rehabilitation, medical guarantees, human rights in the field of mental health care, social assistance, responsibility.*

Стаття надійшла до редколегії 18 жовтня 2023 року